

A gyilkolás stratégiája

A Népiirtásról

„Felesleges egy természetfeletti gonosz erőben binnünk.
Az ember maga is képes mindenféle gonoszságra.”

(Joseph Conrad)

Copyright 2010 © Csaba

Az Újvidéki Színházban Sorin Militaru román rendező állította színpadra Werner Schwab *Népiirtás* című darabját. Ahogy a mű címe is utal rá, ez a darab kicsit megöli a nézőt is. A színház sem könnyed szórakozást ígér, rendhagyó módon csak nagykorú nézőinek ajánlja ezt a „radikális komédiát”.

Helyet foglalva a színpadon – ott állították ugyanis fel a nézőteret – szembeötlő a jól kivitelezett díszlet, melynek hangulatát a fények játéka csak fokozza, nem üres, nem is túlszűfolt. Három helyszínt foglal magába, Wurmék, Kovacicék és Grollfeuerné hajlékát. Az utóbbi csak később tárul elénk, a díszlettervező kreatív megoldása nyomán. Leereszkedik elénk két tükör, amely eltakarja a két előbbi helyszínt, előkerül egy asztal, és máris egy mérőben más jellegű helyen vagyunk, a darabbeli utolsó vacsora helyén. A harmadik tér sokban különbözik az első kettőtől, látványában minden-

Ferenc Ágota

képpen, de érzékeljük azt is, hogy a tulajdonosnak magasabb az élet-színvonala, mint a darab többi szereplőjének. A két leeresztett tükör lesz az új háttér. Magunkat látjuk bennük, egy csapásra mi is tárgyai-vá válunk a berendezésnek. Mintha utalnának e tükrök arra, hogy amit a színpadon játszanak, az ránk is érvényes, a mi életünket játsszák el, és akármilyen érzés kerít a hatalmába, azt a magunk tettei is kiválthatnák belőlünk, ha kívülről tudnánk magunkat szemlélni.

Nem könnyű végignézni az előadást, csupa megrázó esemény, csupa brutalitás. Ezt tetézi az idiotizmus látványa. A darabban talán senki sem normális. Wurnné (Ferenc Ágota) az imakönyvén kívül máshoz nem is kötődik, fiát Isten átkának nevezi, a sírban szeretné látni, egy orosz atomkatasztrófához hasonlítja. Bár van valami kölcsönös a viszonyukban, Hermann (Sirmer Zoltán) hasonlóképpen érez, de vágyait drámaiabban képes kifejezni. Még mielőtt meggyilkolná édesanyját, megerőszakolná, de nem „közönséges” módon. Lyukat fúrna a koponyájába, és azon keresztül hatolna be. Mindezt érzelmi túlfűtöttséggel, idiotizmusához illően adja elő. Kovačić úr (Balázs Áron) lányaival szeretkezik, már ez is eléggé iszonykeltő, de az már a lányok (Desiree szerepében Elor Emina és Bianca szerepében Crnkovity Gabriella) abnormalitására vall, hogy még versenyeznek is, ki legyen az

első. Kovačićnének (Figura Terézia) jutott talán a legkevesebb elmebetegség. Mint kötelességtudó feleség próbálja útját állni férje indulatainak. Grollfeuerné (Banka Livia) az, akitől mindenki tart. A világtól elzárkózni kívánó idős hölgy, akit felbőszít ez a nagyfokú romlottság, legjobb megoldásnak azt találja, ha Istent játszva megöli az egész családot.

A betegség fázisait látjuk. Itt semmi sem normális, mintha egy másik bolygón lennénk, ahol az imbecillitás a legáltalánosabb jellemvonás. Nem gondolom, hogy a szereplők tetteiben fel kéne ismernünk azokat a tulajdonságokat, amelyek minden emberben ott lappangnak. Ha kevésbé lenne a történet az örülségig elnagyított, absztrakt, akkor talán ez is megtörténhetne, de egy határvonal átlépése után helyenként egyre kevésbé érzem világiaknak ezeket az indulatokat. Azonban a történet tartogat mást is. Egy olyan helyen járunk, ahol különös dolgok történnek a szomszédban, ahol a legvégén minden titok kiderül, és ahol büszkeségünk a legfontosabb.

Két szomszédos lakáson van a hangsúly, a benne lévők életvitele, helyzete első látásra alapján véve különbözik, de hamar rájövünk arra, hogy sok közös tulajdonság van bennük. Egyik család sem elkülönülten hétköznapi, mindkettőben beteges problémák hatják át a mindennapokat, a történet vége felé pedig kiderül, hogy Hermann apja nem más mint Kovačić úr.

A „sajátosság” viszont visszatérő elem. Elszakadni a társadalom támasztotta követelményektől. Egyedinek lenni, olyat tenni, ami által kiszabadulunk a skatulyákból. Gyakran találkozunk ezzel a „kérdéssel”, nem csak színházban. Ennyire elfogadhatatlanok lennének a társadalom követelményei, vagy

csak az embernek veleszületett vágya, hogy folyton-folyvást ellenkezzen valamivel?

„Merész” játékot visznek végbe. Kovačić úr maszturbációja, a fűrógép, ami látszólag majdnem érinti a koponyát, mind-mind valóság-hűen alakítva, már-már a tragikus felé mutat a gondolatainkban. Az elmebeteg fiúnak folyton csorog a nyála, ő az a skizofrén figura, aki egyszerre fél az édesanyjától, és egyszerre száll vele szembe, egy hajszálon múlik, hogy a túlvilágra nem repíti. Nem csak az ő személye kettős. A társasház dívája, akinek a botja koppanására elhallgat mindenki, egy új „egó”-t vált ki a jellemekből. Egy koppanásra a zsvvaj feszült csenddé alakul át. Torzzá, szoborszerűvé fagy minden tekintet, mindenki megdermed. Csak akkor oldódik fel ez a merevség, ha a nagyságos asszony parancsol, és kedvezni kell neki. Ő az az Arc, akitől félünk, aki kedvére perzselheti fel kövületkemény egoizmusunkat is, hű rabszolgái leszünk, vagy maradunk. Más témakörbe tartozó kérdés, hogy mitől lesz valakiből mások felett uralkodó személy. Bizonyos helyzetekben ugyanis nem játszik szerepet – ha már a színháznál tartunk –, vagy legalábbis nem elég a társadalmi ranglétra felsőbb fokának a birtoklása, vagy a jobb anyagi helyzet. Egy „felsőbb” emberben kell hogy legyen valami spiritusz, ami engedelmességet parancsol a gyengébbeknek. Kovačić

szinte már az identitása elvesztését éli meg, amikor Grollfeuerné pusztá hatalomgyakorlásból, gögből nem méltóztatik a nevét helyesen kimondani. Végig azt hangsúlyozza: ő már osztráknak számít, nem holmi bevándorlónak. Egyáltalán nem biztos, hogy bárki egyetértene vele. Lehet, ő is csak magának próbál hazudni.

Csupa superlatívuszokban lehet jellemezni a színészi teljesítményt. Banka Livia pusztán tekintetével át tudja adni Grollfeuerné egész jellemét. Minden megjelenése háborzongató. Sirmer Zoltán játéka nem visszafogott. Erős gesztikulációkkal, mimikával formálja meg Hermann személyét, de mégsem mondható, hogy eltúlozza, mert egy idióta jellemébe sok minden belefér. A Wurmnet játszó Ferenc Ágota hitelesnek hat a hitbuzgó háziasszony szerepében, aki olykor „kitér a hitéből”, és vallásosság ide vagy oda, nem éppen szerető anyaként viselkedik. A Kovačić urat megformáló Balázs Áron jól navigál a dühkitörések és az elfojtott érzelmek között. Kovačićét Figura Terézia bontakoztatja ki nem túlzott, de átható játékaival. Desireét Elor Emina, Biancát Crnkovity Gabriella formálja meg, mindketten komikumot hoznak a színpadra kitűnő alakításukkal.

A művészi kifinomultság végigpásztazza a darabot. Mai szitkokat hallhatunk a köznapi ember szájából, melyeket azonban a fentebb stíl

szó át. Az író válogatott formákkal, cizellált mondatokkal él. Amilyen hitványak, „általánosak” a szereplők, olyan különlegesen hatnak szájukból a mondatok. Talán a szöveg az egyetlen dolog, ami szintiszta, makulátlan szépséghez juttat a nézőtérén töltött idő alatt. Kissé gro-

teszkül hat, hogy még az Idióta is művészeket megszegyenítő módon szintetizálja a szavakat. A szépségnek azonban ára van, gyakran a komplikált formákra való figyelés közben elvesztjük a megértés fonálát.

A hit kérdése is felmerült az est folyamán, természetesen paródia formájában, mint oly közkedvelten teszik ezt manapság más „fórumokon” is. A kézben tartott imakönyv tipikus jellemhez kötődik, a túlbuzgóság, az istenimádat, a vak hit hordozója Wurmné. Pont az erények felnagyítottága hívja elő a paródiát. Ha nem oly reszketve tartaná kezében a Szentírást, nem is lenne „érdekes” a jelleme. A házi munkát fiára hárítja, beletörődését hangsúlyozza, nem azzal kell foglalkozni, hogy „miért van így, hanem így van és kész”.

A tömény alkoholhatásnak is lehet szerepe témánk tárgyának jellemzésében. Ez a mindenre a megoldás illúzióját kínáló dolog többször is megjelenik, a Kovačić-lakásban nélkülözhetetlen unaloműzőként szolgál, utána jöhet az orgia. A végkifejlet is alkoholpárában teljesedik ki, a pezsgő szolgáltatja az alapot a méregnek, amelyet min-

denki boldogan küld magába. A sors csúnya fintora Werner Schwab halála, ugyanis minden bizonnyal halálra itta magát.

Ülünk a nézőtéren, és azon töprengünk, mi jöhet még ezután. Hogy lehet még fokozni a megbotránkoztatást. Lélegzet-visszafojtva figyelünk, a zene csak fokozza a kísértetiességet, a borzalmat. A legvégén Grollfeuerné megöli magát, mindenki meghal, tragikus a csend. A közönség elkezd tapsolni, de kiderül, hogy még nincs vége a produkciónak. A születésnapján hóhért játszó Grollfeuerné kivételével mindenki azt kiáltja: „Boldog születésnapot, Grollfeuerné!” Maga a merénylő lett az áldozat.

A színház most is nyomot hagyott, elgondolkodtatott. Nem mintha csodálkoznék, mert mi más is lehetne a célja, minthogy gondolkodásra késztesen. Ezúttal ezt nem látgy, hanem éppen radikálisan kemény eszközökkel tette, de nem is baj, maga a szöveg és a szeniális játék násza feledhetetlen produkcióvá simult össze. Csodálatos darab Herr Hermann „csodálatos” muzsikájával hangolva, melytől előbb feszülnek, majd pattannak az idegek...